

Szabó Magda és a római szépségápolás

Molnár-Tamus Viktória

főiskolai docens, Debreceni Református Hittudományi Egyetem

Az egyetemi oktatók tevékenységének egyik legkönnyebben vizsgálható mutatója bármely korszakban, az általuk előadott téma alapján készült hallgatói dolgozatok száma, tárgya és értékelése, ezért doktori tanulmányaim kutatómunkáját kiterjesztettem a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Bölcsészettudományi és Természettudományi Könyvtár (DE ENK BTK és TTK) Kézirattárának ilyen jellegű dokumentumaira. Az eredményeket disszertációm¹ egyik alfejezetében foglaltam össze. Megállapításaimat az összes 1914–1949 között született bölcsészkarai dolgozat figyelembevételével tettem. Egyik legmeglepőbb felfedezésem a hazai és nemzetközi hírnévvel egyaránt rendelkező Szabó Magda író, költő és műfordító, magyar-latin szakos tanár, egykori debreceni egyetemi hallgató szakdolgozata, egyben bölcsészdoktori disszertációként megvédett írása, mely(ek) részletes elemzését mutatom be ebben a tanulmányban.²

Szabó Magda egyetemi dolgozatai

Igazi különlegességet hordoz Szabó Magda (1917–2007) *De medicaminibus faciei apud Romanos usitatis (A római szépségápolás)* című szakdolgozata nemcsak szerzőjének kiléte, hanem témaválasztása miatt is.³ A később neves, és sokat fordított író egyetemi diplomászerző munkájából ugyanezzel a címmel, egy évvel később doktori értekezés született. Témaválasztását azzal indokolja, hogy

„[...] a női lélekben feltétlenül, már az ősi időktől kezdve benne él a vágy, hogy szép legyen, s ha szép, lehetőleg még szebb, sokkal szebb a többi asszonynoknál. [...]”⁴

¹ Tamusné Molnár Viktória: *Művészeti nevelés az egyetem falai között és azon túl. A debreceni egyetem bölcsészettudományi kara oktatóinak művészeti, művészetelméleti és művészetpártoló tevékenysége 1914–1949*

² A kutatás támogatója a Debreceni Református Hittudományi Egyetem kutatásfinanszírozási pályázata volt.

³ A Módis László által szerkesztett bibliográfia (1955) egy Szabó Magdolnát említ négy dolgozattal, pedig két személyről van szó: egyikük a latin–magyar szakon, 1939-ben diplomázott közismert író, másikuk egy történelem–földrajz szakon 1933-ban végzett hallgató.

⁴ Szabó M, 1939, 3–5.

1. kép: Szabó Magda debreceni egyetemistaként; forrás: Borbély (2020)

2. kép: Érdekességek a szépségápolás történetéből; forrás: (sz.n.) (2017)
<https://24.hu/élet-stilus/2017/11/20/erdekességek-a-szepsegapolas-tortenetebol/>

Miután kifejti, hogy a nő ugyanaz a szépségre törekvő lény volt már az ókorban is, mint a modern korban, kitűzi dolgozata célját:

„S nekünk az a feladatunk, hogy megvizsgáljuk: hogy szépítette magát az ókor asszonya. Ott, ahol a kor lazult erkölce a férfiak szépségápolását is magával hozta, arra is ki fogunk terjeszkedni, hiszen ez is a rómaiak szépségápolásához tartozik.”⁵

3. kép: Öltözködés és szépségápolás a császárkori Rómában; forrás: Hughes (2020) <https://mult-kor.hu/ltzkdes-es-szepsegapolas-a-csaszkori-romaban-20200717>

Ezután tisztázza az alapvető fogalmakat, amiből kiderül, a szépségápolás szoros összefüggésben áll a higiéniával, vagyis a testkultuszból fejlődött ki, a teljes testápolásból, nem csak az arcápolásból. Körülhatárolja feladatait, vagyis a római szépítkezésen belül meg kívánja magyarázni, mi ösztönözte a nőt arra, hogy szépítőszerket alkalmazzon, mit használt, és mennyi munkát jelentett ez neki naponta. Azt ígéri, hogy mire eléri célját, teljes egészében feltárja a NŐ-t, aki nem sokban különbözik huszadik századbeli társától, csupán kevésbé finomabb kozmetikai cikkei lesznek.⁶

⁵ Szabó M, 1939, 5–6.

⁶ Szabó M, 1939, 9.

4. kép: Napi szépségápolás római módra; forrás: (sz.n.) (2014)

https://trendmano.blog.hu/2014/10/26/napi_szepsegapolas_romai_modra

A szépségápolásról írók irodalmi egyéniségére is kitér, például Horatius és Ovidius esetében. Előbbi csak azért említ néha illatos olajat, kenőcsöt, balzsamot, hogy aláfesse velük versei hangulatát. Utóbbi tankölteményt írt kifejezetten nőknek a női arc szépítőszereiről,⁷ amiből csak alig százsoros töredék maradt ránk, amit Szabó Magda részletesen elemez dolgozatában sok más, a témához szorosan kapcsolódó sajátosság feltárásával. A testkultusz egyszerű tisztálkodási vágyból indult el, amíg a magánélet szerves és elengedhetetlen része lett. Ennek eszközei a hajápolás ezer fortélyja, a bőr üdén tartásának mesterfogásai, az ungu-entum⁸ szétágazó szerepe, a színes festékek és kozmetikai szerek sokasága; és helyszínei, a fürdőszoba, az ebédlőterem, az élet minden élettere.

⁷ Medicamina Faciei Feminae.

⁸ gyulladáscsökkentő bőrápoló

5. kép: Pipere, wellness és fitness az antik nőknél; forrás: Vágási (2015)
https://romaikor.hu/a_romaiak_mindennapi_elete/romai_nok/romai_szepsegapolas/szeptkezes/cikk/hajapolas_hajfestes

Bemutatja a női divatot, arc- és hajfestést, és az ehhez társuló férfi szépségápolást, elsősorban a színházakban. Harc indult a szép arc, a szép külső elérésére.

„Láttuk a kozmetika forrongó uralmát, mely lassan és alázatosan elenyészik a kereszt árnyéka alatt.”⁹

⁹ Szabó M, 1939, 109.

6. kép: Egy kb. Kr.u. 150-ből származó, 5 cm magas és 6 cm átmérőjű fém tégelyben talált krémet mutat be Liz Barham, a Museum of London konzervátora;
forrás: Tóth (2020)

<https://www.noklapja.hu/aktualis/2020/09/13/okori-szepsegpraktikak-otthoni-szepsegapolas/>

A befejező részben kifejti, hogy a római testkultuszhoz számos jelentős kulturális, etikai, történelmi, sőt még közgazdasági kérdés is kapcsolódik. Újra azt állítja, hogy az ókori római ember hasonló életet élt, mint a modern kor embere. Párhuzamba állítja szépségápolás és kultúra fogalmát, mert szerinte elválaszthatatlanok egymástól.

„A szépségápolás fejlődése a kultúra haladását hiánytalanul visszatükrözi. [...] a kultúra magával hozza a szépségápolást, viszont a test ápolása elképzelhetetlen kulturális alapok nélkül.”¹⁰

Nagyon mély társadalmi, gazdasági, politikai és vallási összefüggéseket mutat ki a római polgár életterének, szokásainak fokozatos bővülése következtében, melynek fontos összetevője éppen a test kultusza volt.

„És nem csodálkozhatunk, ha a birodalom, százados világhatalma után lassan inogni kezd, mert a festék és a túlságba vitt testkultusz öl és pusztít, s az állam gyökereit támadja meg, mely a családok közt rejlik.”¹¹

¹⁰ Szabó M, 1939, 102.

¹¹ Szabó M, 1939, 104.

7. kép: Modern módszer vagy ősi szépségpraktika? forrás: Tóth (2020)
<https://www.noklapja.hu/aktualis/2020/09/13/okori-szepsegpraktikak-otthoni-szepsegapolas/>

Vallja, hogy témájának kutatása közben ébredt rá arra, hogy a testkultusszal járó társadalmi változások egyenesen vezettek a Római Birodalom bukásához. Egy új területet is megnyit a római testkultusz kérdése, mégpedig a közgazdaságtanét. Ami hozzá vezet, az a szépségápolási receptek, az anyagbeszerzési leírások, a luxuscikkek világa.

„A római közgazdaság szempontjából fontos tény, hogy a szépségápolási cikkek¹² új pénzforrást nyitnak meg a birodalom számára.”¹³

A dolgozat végéhez közeledve levonja a következtetéseket is, melyek szerint az ókori római szépségápolás hozzájárult a gazdasági fellendüléshez, a széperzék és közizlés fejlődéséhez, de ugyanakkor az erkölcsi-etikai lesüllyedéshez, és végül a Római Birodalom bukásához. A magyar-latin szakos bölcsészhallgató, a később híres és igen népszerű magyar író az alábbi mondattal fejezi be különleges témájú szakdolgozatát:

¹² Szíriai balzsam, egyiptomi dióolaj, illíriai írisz, líbiai árpa stb.

¹³ Szabó M, 1939, 105–106.

„Talán sikerült rámutatnunk arra a fontosságra, melyet a szépségápolás a római életben képviselt.”¹⁴

8. kép: Ilyen volt a szépségideál az ókori Rómában; forrás: Simon (2021)

<https://femina.hu/szepseg/okori-roma-szepsegapolas/>

„A római szépségápolás” bírálata és jelentősége

A bíráló professzor, Darkó Jenő szerint a dolgozat teljes képet ad a római szépségápolásról az irodalmi források alapján, melyeket a legszélesebb körben felhasznált a jelölt egészen a legapróbb részletekig, a szépítkezési receptek összeállításáig. A kutatás kiterjed a szépségkultusz fizikai és esztétikai alapjaira, valamint közgazdasági vonatkozásaira és a kereszténység reakcióira is e kultusszal szemben.

„Nem mulaszt el egyetlen szempontot sem s csak a monumentális források felhasználásában lehetett volna többre mennie, ha archeológiai tanulmányai ezt lehetővé tették volna.”¹⁵

Néhány gépelési hibától eltekintve Szabó latinságát jónak ítéli meg Darkó, így összességében dicséretes eredménnyel fogadta be tanári szakdolgozatát, amit a szerző doktori értekezésként is megvédett.¹⁶ Rajta kívül senki nem doktorált művészeti témával ebben a tárgykörben.

¹⁴ Szabó M, 1939, 109.

¹⁵ Szabó M, 1939, utolsó oldal.

¹⁶ Szabó M, 1940. Szabó Magda szellemiségében egész életében hű maradt szeretett szülő- és iskolavárosához, Debrecenhez. Itt töltött életének és iskolás éveinek emlé- keit számos művében megörökítette. Irodalmi közéleti indulása is e városhoz köthe-

9. kép: Doktoravatás, 1940. május 4. (Szabó Magda a frissen avatott doktorok között); forrás: <http://hdl.handle.net/2437/83770>
<https://dea.lib.unideb.hu/bitstreams/c394bc8e-4639-4968-bd68-4b09fb38a0f9/download>

Az ókori kultúrák világába kalauzolt(ak) bennünket Szabó Magda dolgozata(i), mely(ek) jelentőségét így összegzi Bózsza Anikó 2016-ban benyújtott doktori értekezésében:

„[...] máig minden magyar nyelven születő publikáció gondolatiságának irányát kijelölő munka Szabó M. A római szépségápolás c. doktori disszertációja, amely a felsoroltakon túl részletesen kitér a kortárs auktorok különböző szellemi irányzatok, világnézetek által befolyásolt, római testápolási szokásokról alkotott ítéletére.”¹⁷

A római kori szépség- és testápolást többféle, közvetlen és közvetett forrás alapján vizsgálták a kutatók. Vannak köztük kifejezetten a szépítkezésre vonatkozó tanácsadó, ún. „nevelő” célzatú írások, melyek száma kevesebb, mint a csak közvetett módon informáló forrásoké. Ezek egyrészt tudományos munkák, másrészt irodalmi alkotások. A szerzők által közölt adatokból kirajzolódó kép nagyjából tükrözi a kor testápolási szokásait, szereit, ezek kereskedelmét mindamellet, hogy a rendelkezésre álló források köre térben, időben és társadalmilag korlátozott (Bózsza, 2016, 299).

tő, mivel 1937-ben Oláh Gábor író mutatta be a Csokonai Körben az új debreceni költők között az akkor pályakezdő irodalmárt (Bakó, 1986, 347).

¹⁷ Bózsza, 2016a, 38.

10. kép: Szabó Magda fiatal tanárként

forrás: <https://images.gr-assets.com/authors/1321090910p8/5168929.jpg>

Felhasznált irodalom

BAKÓ Endre (1986): Irodalmi élet a két világháború között. In: *Debrecen története 4. 1919–1944.* Debrecen, 1986. Szerk. Tokody Gyula 329–360.

BORBÉLY Zsuzsa (2020): *Szabó Magda Abigéljét kell olvasni a karanténban a Guardian szerint* <https://fidelio.hu/konyv/szabo-magda-abigeljet-kell-olvasni-a-karantenban-a-guardian-szerint-154921.html> – letöltés: 2023. 01. 02.

BÓZSA Anikó (2016a): *A szépségápolás tárgyi emlékényaga Pannonia Magyarországra eső részén.* Doktori (PhD) értekezés. 1. kötet. ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola Régészeti Program. Budapest, 2016.

<https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266-dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/32398/di>

- [ssz_bozsa_aniko_tortenelemtud_kotet1.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#) – letöltés: 2023. 01. 08.
- BÓZSA Anikó (2016b): *A szépségápolás tárgyi emlékegyháza Pannonia Magyarországra eső részén*
https://romaikor.hu/a_romaiai_mindennapi_elete/a_romai_divat/szepsegapolas_es_testkultura_a_romai_korban/cikk/szepsegapolas_es_testkultura_a_romai_korban – letöltés: 2023. 01. 02.
- EGYETEMTÖRTÉNETI fotótár. <https://hdl.handle.net/2437/6284> – letöltés: 2023. 01. 02.
- HUGHES, John (2020): *Öltözködés és szépségápolás a császárkori Rómában* <https://multkor.hu/ltzkdes-es-szepsegapolas-a-csaszarkori-romaban-20200717> – letöltés: 2023. 01. 02.
- MÓDIS László (1955, szerk.): *A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemkönyvtárának évkönyve 1954. 2. rész. Kézirat – A Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karához benyújtott pályamunkák, tanári szakdolgozatok és doktori értekezések bibliográfiája 1914–1950.* DE ENK Kézirattára.
- SIMON Dorina (2021): *Ilyen volt a szépségideál az ókori Rómában: sokszor igen bizarr szerekkel építkeztek a nők* <https://femina.hu/szepseg/okori-roma-szepsegapolas/> – letöltés: 2023. 01. 02.
- SZABÓ Magda (1939): *De medicaminibus faciei apud Romanos usitatis (A római szépségápolás)*, szakdolgozat, kézirat, Debrecen.
- SZABÓ Magda (1940): *A római szépségápolás.* Beke Zoltán könyv- és lapkiadóvállalata, Debrecen.
- TÓTH Orsi (2020): *Modern módszer vagy ősi szépségpraktika?*
<https://www.noklapja.hu/aktualis/2020/09/13/okori-szepsegpraktikak-otthoni-szepsegapolas/> – letöltés: 2023. 01. 02.
- VÁGÁSI Nóra (2015): *Pipere, wellness és fitness az antik nőknél c. BA szakdolgozatának Rómára vonatkozó, hivatkozások nélküli kivonata.*
https://romaikor.hu/a_romaiai_mindennapi_elete/romai_nok/romai_szepsegapolas/szepsegapolas/cikk/hajapolas_hajfestes – letöltés: 2023. 01. 02.
- (SZ.N.) (2014): *Napi szépségápolás római módra*
https://trendmano.blog.hu/2014/10/26/napi_szepsegapolas_romai_modra – letöltés: 2023. 01. 02.
- (SZ.N.) (2017): *Érdekesek a szépségápolás történetéből* <https://24.hu/elestilus/2017/11/20/erdekessegek-a-szepsegapolas-tortenetebol/> – letöltés: 2023. 01. 02.
- (SZ.N.) (É.N.): Magda Szabó. <https://images.gr-assets.com/authors/1321090910p8/5168929.jpg> - letöltés: 2023. 01. 02.